

.....

7.2. Zmiany wspierające elastyczność organizacji

Zmiany i związany z nimi dynamizm stały się powszechnie uznaną kategorią współczesnego zarządzania.

Zdolność konfigurowania różnego rodzaju zmian, nadawania im określonych priorytetów, zarówno w **obszarze działalności strategicznej, jak i operacyjnej stanowi o elastyczności organizacji.**

Elastyczność jest jak najbardziej pożądaną cechą współczesnych organizacji, a także ważnym uwarunkowaniem jej funkcjonowania i rozwoju. Najczęściej **elastyczność** postrzegana jest jako **właściwość organizacji**, którą cechuje szczególna łatwość i szybkość reagowania na zmiany oraz ich dokonywanie. W literaturze przedmiotu elastyczność jest różnie interpretowana, co wynika z jej poliformicznej natury. Przegląd definicji pojęcia elastyczności według wybranych autorów prezentuje tabela 7.3.

Tabela 7.3. Wybrane definicje elastyczności organizacji

Autor	Pojęcie elastyczności organizacji
D.J. Eppink (1978)	Elastyczność jest cechą organizacji, która czyni ją mniej wrażliwą na nieprzewidywalne zmiany zewnętrzne lub ustawia ją w lepszej pozycji, aby z sukcesem mogła na te zmiany odpowiadać. W takim kontekście można wyróżnić elastyczność operacyjną, konkurencyjną i strategiczną.
K.E. Weick (1985)	Elastyczność jest przeciwieństwem stabilności i związana jest z odpowiednim zakresem działań bieżących organizacji z powodu względnie trwałych zmian w otoczeniu.
M. Snack (1987)	Elastyczność opisywana jest przez zakres możliwych stanów (statyczny aspekt elastyczności) oraz czas potrzebny, aby przenieść się z jednego stanu do drugiego i związany z tym koszt (dynamiczny aspekt elastyczności).
M.W. Volberda (1997)	Elastyczność organizacji to minimum jej zdolności do kontroli i „kontrolowalności”, czyli właściwości organizacji umożliwiających kontrolę.
R. Krupski (2005)	Elastyczność jest kategorią, która obejmuje dwa wymiary czasoprzestrzeni: szybkość reakcji (lub kreacji) i stopień dopasowania w każdym z elementów organizacji oddzielnie i we wszystkich.
R.C. Pathak (2005)	Elastyczność to wielowymiarowa koncepcja utrzymywania równowagi między skrajnościami związana z dokonywaniem zmian. Wymaga od organizacji zwinności/sprawności, wszechstronności/różnorodności oraz dobrej kondycji.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: R. Krupski (red.), *Elastyczność organizacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2008, s. 15 -17.

Można także spotkać poglądy, że elastyczność i proaktywność przedsiębiorstwa są względem siebie komplementarne¹, co oznacza, że w elastyczności nie liczy się jedynie adaptacyjne dostosowanie się do otoczenia, ale także proaktywne jego kształtowanie.

Elastyczność organizacji, to jej **zdolność do dokonywania** zmian pod wpływem impulsów wewnętrznych i zewnętrznych, uwzględniająca także **zdolność do kontroli**, poprzez ograniczenie zmian będących wynikiem reakcji, aby nie prowadzić do chaosu, nie naruszyć granic spójności organizacji, gwarantujących osiągnięcie efektu synergicznego oraz stworzyć warunki do konkurowania i urzeczywistnienia wybranych celów efektywnościowych.²

Elastyczność może być odnoszona do organizacji jako całości lub do poszczególnych podsystemów i aspektów organizacyjnych, (np. procesów, zasobów, funkcji, poziomów lub metod zarządzania), przy uwzględnieniu specyfiki organizacji (działalność produkcyjna, usługowa, handlowa, non – profit, itp.).

Potrzeba bycia elastycznym jest wprost proporcjonalna do narastającej niepewności, dlatego w warunkach coraz bardziej niepewnego i dynamicznego otoczenia organizacje powinny być elastyczne, by móc szybko reagować na pojawiające się zmiany i je wyprzedzać.

Na poziomie organizacji jako całości wprowadzanie zmian mających na celu zwiększenie jej elastyczności odnosi się do uelastycznienia strategii organizacji, jej struktury organizacyjnej i kultury. Strategia, struktura i kultura organizacyjna tworzą tzw. **magiczny trójkąt zarządzania**, nazwany od nazwiska jego twórcy **trójkątem Chandlera**. Oznacza to, że zmieniając jeden z tych elementów należy dostosować do niego dwa pozostałe, gdyż musi zachodzić między nimi harmonia, by przedsiębiorstwo mogło sprawnie funkcjonować i odnosić sukcesy.

¹ R.W. Schmenner, M.V. Tatikonda, *Manufacturing Process Flexibility Revisited*, International Journal of Operations & Production Management, Vol. 25 No. 12 / 2005, s.1185.

² G. Osbert – Pocięcha, *Elastyczność jako składowa paradygmatu zarządzania współczesnymi organizacjami* [w:] J. Skalik (red.), *Zmiana warunkiem sukcesu. Przeobrażenia systemów zarządzania przedsiębiorstw*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1184, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 485.

Pojęcie **strategii** oraz podejścia do jej tworzenia ewaluowały na przestrzeni lat wraz z rozwojem różnych szkół zarządzania strategicznego. Rozumie się przez nią plan, wzorzec, pozycję wobec konkurentów, najlepszy sposób wykorzystania zasobów i kompetencji organizacji, czy też zdolność do szybkiego identyfikowania i wykorzystywania okazji (szans) pojawiających się w otoczeniu³. **Różne podejścia do strategii charakteryzuje różny stopień elastyczności**. Warianty strategii organizacji, od strategii najmniej elastycznej do najbardziej przedstawiono w tabeli 7.4.

Tabela 7.4. Warianty strategii organizacji według stopnia ich elastyczności

Lp.	Typy strategii	Charakterystyka
1.	Strategia jako długofalowy plan rozwoju organizacji	Zaplanowanie wszystkiego z góry, w sposób konkretny i wyczerpujący, a następnie wdrożenie planu, bez przewidywania jego zmiany.
2.	Strategia jako długofalowy plan rozwoju organizacji wraz z okresowymi korektami adaptacyjnymi	Zaplanowanie wszystkiego z góry, w sposób konkretny i wyczerpujący, a następnie wdrożenie planu, jednak z uwzględnieniem systemu korekt wynikających ze zmian w otoczeniu.
3.	Coroczne opracowanie strategii od podstaw z uwzględnieniem okoliczności	Długookresowe planowanie kroczące, zakładające okresowe, planowane korekty strategii, przy założeniu że rzeczywiste zmiany otoczenia są na tyle istotne i ciągłe, że należy je uwzględniać.
4.	Strategia jako długofalowy, nie w pełni zbilansowany, plan rozwoju organizacji, kształtowany stopniowo ze względu na pojawiające się szanse i zagrożenia	Zamierzone niezbilansowanie celów i zasobów jako wyraz elastycznego podejścia. Niezbilansowanie z tytułu zbyt ambitnych celów z potencjałem organizacji albo z tytułu nadmiaru zasobów, które zostaną uruchomione przy wykorzystaniu nadarżających się okazji.
5.	Strategia w systemie potencjalnych scenariuszy	Realizacja strategii według przyjętego scenariusza wraz z planami zmian na alternatywne strategie związane z alternatywnymi scenariuszami
6.	Strategia jako opcja realna	Realizowanie możliwie długo jednocześnie kilku alternatywnych strategii.
7.	Strategia w języku okazji	Definiowanie ex ante okazji zewnętrznych i wewnętrznych; planowanie procesów, zasobów i struktur umożliwiających identyfikowanie oraz wykorzystywanie okazji (zewnętrznych i wewnętrznych).
8.	Strategia jako ograniczenia nałożone na mechanizmy elastyczności, tj. strategia w postaci prostych zasad	Wyznaczenie obszaru występowania okazji poprzez ustalenie prostych zasad lub ograniczenia nałożone na mechanizmy elastyczności.
9.	Strategia w języku zasobów	Planowanie nadmiaru zasobów (przede wszystkim informacyjnych i relacyjnych) w celu wykorzystania okazji.

³ A. Zakrzewska – Bielawska, *Strategia przedsiębiorstwa*, [w:] A. Zakrzewska – Bielawska (red.), *Podstawy zarządzania. Teoria i ćwiczenia*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012, s. 189-196.

10.	Strategia samorzutna (wyłaniająca się)	Brak ograniczeń, a kategoriami spajającymi organizację są wizja i misja firmy.

Źródło: R. Krupski, J. Niemczyk, E. Stańczyk – Hugiet, *Koncepcje strategii organizacji*, PWE, Warszawa 2009, s. 206 -209.

Najmniej elastyczne są strategie rozumiane jako długofalowe plany rozwoju (warianty 1-4), **większą elastyczność** wykazują strategie oparte na alternatywnych scenariuszach, (warianty 5-6), **jeszcze bardziej elastyczne** są strategie oparte na okazjach (warianty 7-8), natomiast do strategii **najbardziej elastycznych** zalicza się strategię wyrażoną w języku zasobów (wariant 9) i doskonale elastyczną strategię wyłaniającą się, w której brak jakichkolwiek ograniczeń (wariant 10).

Organizacje dążące do podniesienia swej elastyczności powinny **zmieniać podejście do strategii**, w kierunku odchodzenia od dotychczasowych kanonów planowania (tj. dążenia do zbilansowania celów i zasobów, ustalania prognoz i przyszłych stanów firmy w kategoriach produktowo – rynkowych) na rzecz identyfikowania lub wyznaczania obszarów okazji i redundancji (tworzenia nadmiaru) zasobów w celu wykorzystania tych okazji.

Strategie oparte na zasobach i okazjach lepiej odpowiadają wymogom współczesnego, turbulentnego otoczenia i poprzez swoją wysoką elastyczność **mogą w większym stopniu przyczynić się do rozwoju organizacji i zdobyciu przez nią przewagi konkurencyjnej na dynamicznym rynku.**

Organizacja pragnąca zwiększyć swoją elastyczność powinna wprowadzać zmiany w procesie strategicznym, zbliżając się do strategii najbardziej elastycznych, tzn. wyrażonych w języku zasobów i powstających samorzutnie.

Innym fundamentalnym mechanizmem uelastycznienia organizacji jest **struktura organizacyjna**, rozumiana jako układ elementów organizacji i relacji między nimi. **Elastyczność struktury organizacyjnej** wynika z jej efektywności i oznacza naturalną jej zmienność bądź możliwość szybkiej jej zmiany czy dostosowania do potrzeb organizacji.

Elastyczność struktury organizacyjnej można odnieść zarówno do jej ujęcia **statycznego**, jak i **dynamicznego**.

To pierwsze związane jest zwłaszcza z **modułową budową organizacji** i celowym **kształtowaniem organicznych relacji** pomiędzy jej elementami. Z drugiej strony zachowanie pewnych elementów organizacji uzależnione jest od czasu. Oznacza to **relacje dynamiczne**, czyli powiązania czynnościowe i funkcjonalne, obiegi strumieni zasileniowych, materiałowych, energetycznych i informacyjnych, które dotyczą sposobu uporządkowania procesów, składających się na funkcjonowanie i rozwój przedsiębiorstwa.

Uelastycznienie struktur w wielu organizacjach realizuje się poprzez wprowadzenie **zespołów zadaniowych**, przy możliwości zmiany składu zespołu oraz zadań mu stawianych stosownie do sytuacji, w jakiej znajduje się organizacja, bez konieczności dokonywania trwałych przekształceń w konfiguracji struktury. Innym mechanizmem uelastycznienia jest **adhokracja**, która oznacza zanik dotychczasowych trwałych powiązań strukturalnych. Współpraca, uzgodnienia, komunikacja i gra rynkowa stają się tu zjawiskami dominującymi, a informacje są coraz częściej głównym zasobem niezbędnym do funkcjonowania organizacji.⁴ Wreszcie uelastycznienie struktury organizacyjnej można uzyskać nadając jej poszczególnym atrybutom **cechy organiczności**.

Całość publikacji dostępna w:

A. Adamik (red.), *Nauka o organizacji. Ujęcie dynamiczne*, Oficyna a Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 294- 338.

⁴ A. Zakrzewska – Bielawska, *Relacje między strategią a strukturą organizacyjną w przedsiębiorstwach sektora wysokich technologii*, Zeszyt naukowy Nr 1095, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2011, s. 317.